

Paweł Pasierbiak

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

WSPÓLCZESNE TENDENCJE ROZWOJU WYMIANY TOWAROWEJ MIĘDZY JAPONIĄ I CHINAMI

1. Wstęp

Powstawanie i dynamiczne funkcjonowanie ośrodków wzrostu jest jedną z podstawowych sił sprawczych rozwoju gospodarki światowej. Powstanie nowego centrum gospodarczego sprzyja intensyfikacji jego powiązań ekonomicznych z partnerami geograficznie bliskimi i odległymi, o czym przekonuje nas wiele przykładów z historii gospodarczej (*Pax Britannica*, *Pax Americana* itd.). Współcześnie mamy do czynienia z sytuacją, w której tradycyjny układ triadowy (Stany Zjednoczone, Unia Europejska oraz Japonia), stanowiący od lat 70. XX wieku podstawę rozwoju powiązań handlowych i inwestycyjnych w gospodarce światowej, traci swoją wyrazistość. W każdym z trzech centrów gospodarczych świata w coraz większym stopniu uwidaczniają się tendencje regionalistyczne. W Ameryce Północnej i Południowej realizowany jest model integracji gospodarczej z silnym liderem (USA), w Europie postępuje koordynacja działań oraz przekazywanie kompetencji w zakresie prowadzenia szeregu polityk na szczebel ponadnarodowy, tymczasem w Azji regionalizacja gospodarcza polega na kształtowaniu niesformalizowanych związków.

W Azji występuje sytuacja, w której dotychczasowy, nieformalny, lecz niekwestionowany lider gospodarczy – Japonia, w coraz większym stopniu ustępuje pola Chinom – nowemu centrum gospodarczemu regionu i świata. Przeciwstawne tendencje w zakresie koniunktury gospodarczej, mające miejsce od początku ostatniej dekady XX wieku, tj. dynamiczny wzrost gospodarczy w Chinach oraz trudna sytuacja w Japonii, spowodowały zmiany w układzie sił. Obecnie mamy do czynienia z dwoma krajami, które pretendują do miana centrum gospodarczego regionu. Jednocześnie oba kraje zdają sobie sprawę z tego, że mimo skomplikowanych relacji politycznych między nimi powinny wykorzystać szanse wynikające z ich

bliskiego geograficznego usytuowania. W tym kontekście interesujące wydają się relacje gospodarcze między rywalami.

Przedmiotem niniejszego opracowania są handlowe powiązania towarowe między Japonią i Chinami po roku 2000¹. Celem artykułu jest wskazanie zasadniczych tendencji w wymianie towarowej między partnerami oraz identyfikacja głównych czynników zmian. Dla osiągnięcia celu wykorzystana została metoda analityczno-opisowa.

2. Wzrost gospodarczy i rozwój handlu światowego po 2000 r.

Gospodarka światowa i handel międzynarodowy po okresie wysokiej prosperity z drugiej połowy lat 90. XX wieku na początku nowego stulecia weszły w fazę krótkotrwałego spowolnienia. W porównaniu do roku 2000, kiedy tempo wzrostu światowego PKB wynosiło 4,7%, w roku kolejnym obniżyło się do zaledwie 2,2%². W handlu międzynarodowym wystąpił jeszcze większy regres, ponieważ realne tempo wzrostu eksportu światowego spadło z 10,8% do -0,2%³. Od 2002 do 2007 r. koniunktura gospodarcza w świecie była dobra, a handel międzynarodowy rozwijał się w tempie wyższym od wzrostu PKB, przyczyniając się do pogłębiania międzynarodowego podziału pracy i jednocześnie do wzrostu znaczenia handlu jako czynnika wzrostu gospodarczego⁴. Rok 2008 przyniósł niekorzystne zmiany w koniunkturze. Poważny kryzys finansowo-gospodarczy dotknął początkowo największe, a następnie większość gospodarek świata, w konsekwencji czego zarówno światowy PKB, jak i handel międzynarodowy zaczęły wykazywać tendencje regresyjne. Według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego ze stycznia 2009 r. tempo wzrostu gospodarczego świata spadło z 5,2% (2007 r.) do 3,4% (2008 r.)⁵. Prognozy na rok 2009 przewidują wzrost na poziomie 0,5%, co byłoby wynikiem najgorszym od czasu II wojny światowej. W dziedzinie handlu międzynarodowego sytuacja wygląda równie niepokojąco. O ile jeszcze w 2008 r. wolumen światowych obrotów handlowych wzrósł o 4,1%, o tyle projekcje na rok 2009 wskazują na przyrost ujemny na poziomie -2,8%⁶.

¹ Analiza kończy się zasadniczo na roku 2008, aczkolwiek jej szczegółowość określona została przez dostępność danych statystycznych.

² *World Economic Outlook, October 2008*, International Monetary Fund, Washington 2008, s. 259.

³ *International Trade Statistics 2008*, World Trade Organization, Geneva 2008, s. 174.

⁴ Por. *World Trade Report 2008*, World Trade Organization, Geneva 2008, s. 3.

⁵ *World Economic Outlook Update*. 28th January 2009, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/update/01/index.htm (17.03.2009).

⁶ Eksport i import dóbr i usług łącznie. *World Economic Outlook Update...* Podobną opinię wyraża Pascal Lamy – Dyrektor Generalny WTO. *Lamy underscores Doha Round benefits for Japan*, 25 lutego 2009 r., www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl116_e.htm (17.03.2009).

Znaczenie Japonii i Chin w handlu międzynarodowym, mierzone udziałami w strumieniach przepływów światowych, zmieniało się w badanym okresie w przeciwnych kierunkach. Dynamicznie rozwijające się Chiny systematycznie poprawiały swoją pozycję w światowym rankingu eksporterów i importerów. Z drugiej strony, mimo wartościowego wzrostu eksportu i importu, zmniejszał się udział Japonii w światowych przepływach handlowych. Zmiany pozycji Chin i Japonii w handlu światowym charakteryzują dane tab. 1.

Tabela 1. Wartość eksportu i importu światowego, Chin i Japonii oraz udział Chin i Japonii w obrotach handlowych świata w latach 2000-2007, w mld USD i w %

Wyszczególnienie		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Eksport									
Świat	wartość	6456	6191	6492	7585	9220	10 485	12 113	13 950
Chiny	wartość	249,2	266,1	325,6	438,2	593,3	762,0	968,9	1 217,8
	udział	3,9%	4,3%	5,0%	5,8%	6,4%	7,3%	8,0%	8,7%
Japonia	wartość	479,2	403,5	416,7	471,8	565,7	594,9	647,0	712,8
	udział	7,4%	6,5%	6,4%	6,2%	6,1%	5,7%	5,3%	5,1%
Import									
Świat	wartość	6727	6485	6744	7863	9569	10 857	12 428	14 244
Chiny	wartość	225,1	243,6	295,2	412,8	561,2	660,0	791,5	956,0
	udział	3,3%	3,8%	4,4%	5,2%	5,9%	6,1%	6,4%	6,7%
Japonia	wartość	379,5	349,1	337,2	382,9	454,5	516,7	579,1	621,1
	udział	5,6%	5,4%	5,0%	4,9%	4,8%	4,8%	4,7%	4,4%

Źródło: *WTO Statistics Database*, www.wto.org/english/res_e/statist_e/statist_e.htm (17.03. 2009).

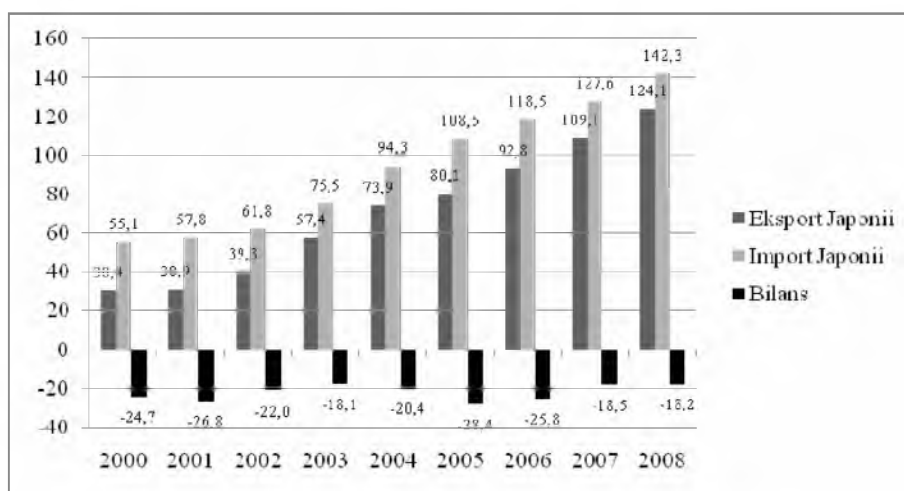
Według informacji zawartych w tab. 1, w latach 2000-2007 udział Chin w światowym eksporcie wzrósł z 3,9 do 8,7%, natomiast Japonii spadł z 7,4 do 5,1%. W 2007 r. Chiny stały się drugim (po Niemczech) eksporterem świata, a Japonia spadła w tym zestawieniu na czwartą pozycję⁷. Analogicznie wyglądała sytuacja w imporcie. Wzrost udziału Chin w obrotach światowych poprawiał ich pozycję w rankingu (z ósmej w 2000 r. na trzecią w 2007 r.), spadek udziału Japonii skutkował pogorszeniem jej pozycji rankingowej (z trzeciej na czwartą). Ewolucja znaczenia Chin i Japonii w handlu światowym wynikała częściowo z przeobrażeń w strukturze towarowej ich eksportu i importu. W przypadku Chin zmiany polegały na wzroście udziału towarów przemysłowych w całkowitym eksporcie kraju i spadku udziału towarów rolnych oraz paliw i produktów kopalnianych. W Japonii wystąpiły tendencje przeciwne: zmniejszał się w eksporcie kraju udział produktów przemysłowych, a rósł (choć nieznacznie) towarów rolnych oraz paliw i produktów kopalnianych⁸.

⁷ *International Trade Statistics 2008...*, s. 12. W roku 2000 Chiny znajdowały się na siódmej pozycji, a Japonia na trzeciej. Por. *International Trade Statistics 2001*, World Trade Organization, Geneva 2001, s. 21.

⁸ Por. *International Trade Statistics 2008...*, s. 208.

3. Wymiana towarowa między Japonią i Chinami

W latach 2000-2008 wymiana handlowa między Japonią i Chinami rozwijała się dynamicznie. Wartość eksportu Japonii do Chin wzrosła z 30,4 do 124,1 mld USD, a importu z 55,1 do 142,3 mld USD. Konsekwencją wyższej wartości importu Japonii niż jej eksportu był deficyt, który w całym okresie wykazywała w bilansie handlowym z Chinami. Jednocześnie jego wielkość potwierdza stosunkowo dużą konkurencyjność handlową Chin, które rywalizując z takim krajem, jak Japonia, potrafią skutecznie realizować swoje cele. Rozwój eksportu i importu towarowego między Japonią i Chinami oraz ich efekty po roku 2000 w sposób syntetyczny scharakteryzowano na rys. 1.

Uwaga: lata 2000-2007 – dane OECD, rok 2008 – dane JETRO.

Rys. 1. Obroty handlowe Japonii z Chinami w latach 2000-2008, w mld USD

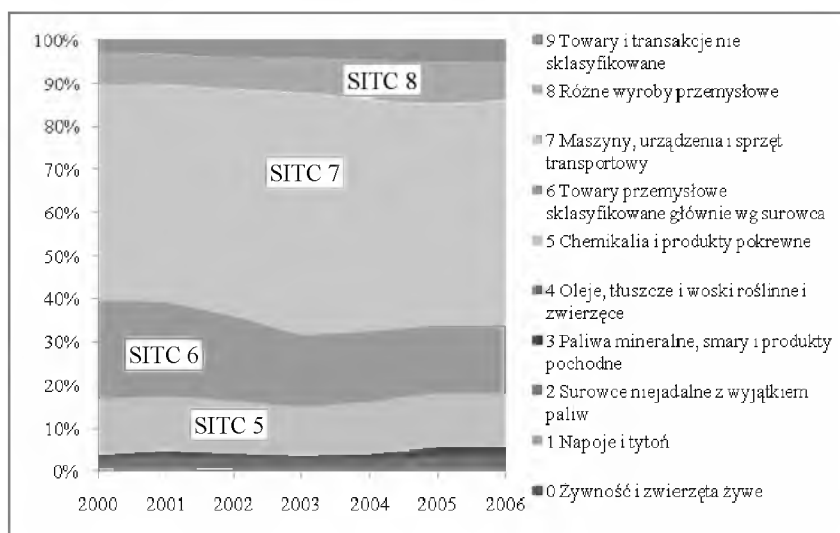
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD International Trade by Commodities Statistics Japan – SITC Rev. 2 Vol. 2007 release 01; Japan's International Trade in Goods (Monthly) 2008, JETRO, www.jetro.go.jp/en/reports/statistics (16.03.2009).

Dynamiczny wzrost obrotów między Japonią i Chinami w analizowanym okresie powodował coraz większą handlową współzależność. Według danych WTO w 2007 r. 1) Japonia i Chiny były dla siebie najważniejszymi źródłami zaopatrzenia⁹,

⁹ Chiny stały się największym dla Japonii rynkiem zaopatrzenia w 2002, a Japonia dla Chin w 2003 r. Por. T. Białowąs, B. Mucha-Leszko, *Rozwój powiązań handlowych i inwestycyjnych Japonii i Stanów Zjednoczonych*, [w:] *Współczesna gospodarka światowa. Główne centra gospodarcze*, red. B. Mucha-Leszko, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2005, s. 246, *Azja-Pacyfik. Obraz gospodarczy regionu*, red. B. Drelich-Skulska, AE, Wrocław 2007, s. 200.

2) Japonia stanowiła czwarty według ważności rynek zbytu chińskich towarów, 3) Chiny były drugim rynkiem dla eksportu japońskiego¹⁰.

Pewne ciekawe tendencje można zaobserwować w strukturze towarowej handlu Japonii z Chinami. Jeżeli rozpatrujemy eksport Japonii (zob. rys. 2), to uwidacznia się, występująca również wcześniej, dominacja grupy maszyn, urządzeń i sprzętu transportowego (SITC 7)¹¹. Z drugiej strony znikomy udział w eksporcie miały pierwsze cztery grupy klasyfikacji SITC (rys. 2). W 2007 r. wzrost eksportu Japonii do Chin wynikał ze zwiększonej sprzedaży takich produktów, jak: samochody (wzrost o 77,5% do 2,8 mld USD), produkty chemiczne (25,7% do 15,3 mld USD) oraz urządzenia elektryczne (18,6% do 30 mld USD)¹².

Rys. 2. Struktura towarowa eksportu Japonii do Chin w latach 2000-2006, w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Japan's International Trade in Goods...*

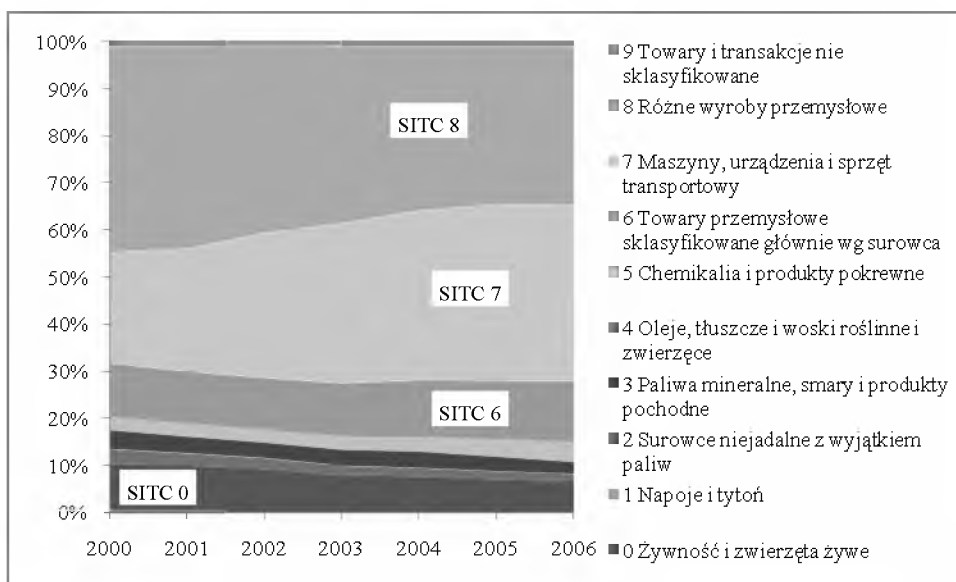
Dużo bardziej istotne zmiany zaszły w strukturze importu Japonii z Chin. Wysokie tempo industrializacji Chin powoduje zmianę struktury gospodarki tego kraju oraz poprawia jego ofertę eksportową. W coraz większym stopniu Chiny eksportu-

¹⁰ W 2007 r. Japonia wyeksportowała do Chin 15,3% całkowitego swojego eksportu i zaimportowała 20,6% całkowitego importu. Udział Japonii w eksporcie Chin wynosił 8,4%, a w imporcie 14%. *WTO Statistics Database*. Country Profiles: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=CN,JP> (18.03.2009).

¹¹ SITC (Standard International Trade Classification) – Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Handlu.

¹² 2008 JETRO White Paper on International Trade and Foreign Direct Investment, JETRO, Tokyo 2008, s. 65.

ją towary technicznie zaawansowane, co w obrotach z Japonią wyraźnie uwidoczni się na rys. 3.

Rys. 3. Struktura towarowa importu Japonii z Chin w latach 2000-2006, w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie *International Trade by Commodities...*

Analiza rys. 3 pozwala stwierdzić, iż po roku 2000 w eksporcie Chin do Japonii spadł udział żywności, zwierząt żywych, napojów i tytoniu oraz surowców, wzrósł natomiast udział wyrobów przemysłowych (grupy SITC 6-8). Co ważniejsze, korzystne zmiany dokonywały się w ramach eksportu wyrobów przemysłowych – produkty z grupy „różne wyroby przemysłowe”, traktowane jako mniej technologicznie zaawansowane, zastępowane były przez produkty z grupy „maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy”. W ramach tej grupy wysoką dynamiką charakteryzował się eksport urządzeń telekomunikacyjnych, w tym telefonów komórkowych (w 2007 r. odnotował wzrost o 143% do 4,1 mld USD), produktów chemicznych (27,3% do 6,8 mld USD) oraz urządzeń elektrycznych (13,1% do 26,1 mld USD)¹³. Wzrost produkcji i eksportu przez Chiny towarów *high-tech* jest zjawiskiem symptomatycznym. Świadczy o zdecydowanej poprawie konkurencyjności chińskiej oferty eksportowej, a przez to daje podstawy skutecznej ekspansji handlowej tego kraju na rynki światowe oraz podtrzymania dodatniego salda bilansu handlowego z Japonią.

¹³ Tamże.

4. Czynniki rozwoju powiązań handlowych

4.1. Koniunktura gospodarcza na świecie, w Chinach oraz Japonii

Przedstawiona powyżej analiza rozwoju obrotów towarowych między Japonią i Chinami pozwala stwierdzić, że wysoka dynamika powiązań po roku 2000 doprowadziła do wzrostu współzależności gospodarczej partnerów. Zarówno dla Chin, jak i dla Japonii znaczenie handlowe kraju partnerskiego wzrosło, przy czym wzrost powiązań miał większą wagę dla Japonii niż Chin. Stosunki handlowe po roku 2000 determinowane były przez szereg czynników, wśród których kluczowe znaczenie miały:

- 1) koniunktura gospodarcza na świecie, w Chinach oraz Japonii,
- 2) polityka handlowa partnerów wobec siebie, multilateralne i bilateralne rokovania handlowe Japonii oraz Chin,
- 3) zagraniczne inwestycje bezpośrednie podejmowane przez przedsiębiorstwa japońskie w Chinach.

Przyjęty do analizy okres badawczy rozpoczął się i zakończył załamaniem koniunktury w gospodarce światowej. O ile na początku XXI wieku spowolnienie było krótkookresowe, o tyle obecny kryzys jest w stadium rozwojowym i trudno prognozować jego zakończenie¹⁴. Pomiędzy granicami wyznaczonymi przez załamania koniunktury w gospodarce światowej występowała jednak sytuacja sprzyjająca rozwojowi powiązań gospodarczych. Wskaźnik dynamiki PKB, syntetycznie opisujący stan koniunktury omawianego okresu, przedstawiony jest w tab. 2.

Tabela 2. Dynamika wzrostu PKB w latach 2000-2013, w %

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*	2013*
Świat	4,7	2,2	2,8	3,6	4,9	4,5	5,1	5,0	3,9	3,0	4,7
USA	3,7	0,8	1,6	2,5	3,6	2,9	2,8	2,0	1,6	0,1	2,3
Strefa euro	3,8	1,9	0,9	0,8	2,1	1,6	2,8	2,6	1,3	0,2	2,2
Japonia	2,9	0,2	0,3	1,4	2,7	1,9	2,4	2,1	0,7	0,5	1,7
Chiny	8,4	8,3	9,1	10,0	10,1	10,4	11,6	11,9	9,7	9,3	10,0

* Prognoza.

Źródło: *World Economic Outlook, October 2008*, International Monetary Fund, Washington 2008, s. 259, 265.

Od 2001 do 2007 r. zwiększało się tempo wzrostu gospodarczego na świecie oraz w najważniejszych gospodarkach. Korzystnie wyglądała sytuacja w zakresie inflacji, nie było również większych kłopotów z bezrobociem, które po początko-

¹⁴ Artykuł powstawał w lutym/marcu 2009 r.

wym wzroście do 2007 r. ponownie spadło¹⁵. Dobrej koniunkturze gospodarczej sprzyjał dynamiczny rozwój handlu międzynarodowego, przyczyniający się do intensyfikacji międzynarodowych powiązań gospodarczych. Duży udział w kształtowaniu obrotów handlowych na świecie miały Chiny, ponieważ tempo wzrostu eksportu i importu tego kraju niejednokrotnie zbliżało się do 30% rocznie. Japonia także miała swój pozytywny wkład w rozwój handlu międzynarodowego, po 2002 r. bowiem średni roczny wzrost eksportu tego kraju wynosił ok. 10%. Jeżeli wziąć pod uwagę, że rozwój handlu Japonii powodował rosnącą integrację tego kraju z gospodarką azjatycką (w tym chińską), to można stwierdzić, iż sprzyjająca koniunktura w gospodarce światowej, stymulująca wzrost eksportu Japonii, powodowała również wzrost obrotów handlowych między Japonią i Chinami. Obecne spowolnienie gospodarcze, które występuje u głównych partnerów handlowych Japonii, przyczyniło się do rekordowego spadku całkowitego eksportu tego kraju – w lutym 2009 r. eksport spadł o 49,4% w stosunku do tego samego miesiąca roku poprzedniego¹⁶. Szybki spadek popytu na rynkach światowych, który wystąpił na przełomie roku 2008 i 2009, nie rokuje dobrze dla rozwoju obrotów Japonii z Chinami. Zgodnie z prognozami JETRO, w 2009 r. po raz pierwszy od roku 1998 wartość handlu Japonia-Chiny może się obniżyć¹⁷.

Czynnikiem sprzyjającym wzajemnej wymianie w omawianym okresie była również bardzo dobra sytuacja gospodarcza Chin oraz zdecydowana poprawa koniunktury gospodarczej Japonii po 2002 r. (zob. tab. 2). Od początku nowego stulecia dynamika PKB Chin często przekraczała 10% rocznie, a prognozy były równie optymistyczne. Czynnikiem podtrzymującym i wspierającym rozwój były przede wszystkim inwestycje (w tym w dużej mierze zagraniczne) oraz eksport. Rosnący stopień otwartości gospodarki chińskiej potwierdza udział obrotów handlowych w PKB oraz napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich do tego kraju¹⁸. Rosnący stopień uprzemysłowienia Chin wymagał współpracy handlowej z krajami rozwiniętymi gospodarczo. Geograficznie bliska Japonia, jeden z najwyżej rozwiniętych gospodarczo krajów świata, stawała się zatem naturalnym partnerem. W omawianym okresie Japonia była kluczowym dostawcą najbardziej zaawansowanych technologicznie produktów, co miało się przyczynić do restrukturyzacji chińskiej gospodarki i jednocześnie wspierać rozwój nowoczesnej produkcji eksportowej.

¹⁵ Wskaźnik cen konsumpcyjnych dla gospodarek rozwiniętych wahał się w przedziale 1,5-2,4%, a dla rozwijających się w przedziale 5,4-8,5%. *World Economic Outlook, October 2008...*, s. 267.

¹⁶ Ministry of Finance. What's New 25th March 2009, www.mof.go.jp/english/whatsn.htm (26.03.2009).

¹⁷ JETRO News and Press Releases. 26th February 2009. *Japan-China Trade in 2008 Declined in 4th Quarter; Likely to Drop in 2009*, www.jetro.go.jp/en/news/releases/20090226450-news (1.03.2009).

¹⁸ W 2004 r. udział handlu w PKB wyniósł 35%, a w 2007 r. 71,3% (eksport i import łącznie). *OECD Economic Surveys: China*, 2005, vol. 13, s. 30 oraz *WTO Statistics Database...*

Gospodarcza sytuacja Japonii w badanym okresie również wyglądała dobrze. Po „straconej dekadzie” (1992-2002) od początku 2002 r. Japonia przeżywała najdłuższą w powojennej historii fazę ożywienia, która trwała do połowy 2008 r.¹⁹ Tradycyjnie już czynnikiem poprawy koniunktury był dynamiczny wzrost eksportu, ale swoje znaczenie miały dodatkowo inwestycje prywatne oraz wzrost produktywności pracy, wynikający z wprowadzania reform strukturalnych²⁰. Wzrost eksportu podtrzymywany był przez coraz głębszą integrację Japonii z gospodarkami Azji – ponad połowę wzrostu eksportu Japonii kierowano do tych krajów, w tym przede wszystkim do Chin.

4.2. Polityka handlowa partnerów

Rozpatrując wpływ polityki handlowej Japonii i Chin na rozwój wzajemnej wymiany handlowej, należy wskazać trzy obszary problemowe: 1) bardzo niską intensywność dwustronnych inicjatyw w dziedzinie handlu, 2) stosunkowo duże znaczenie multilateralnych negocjacji, 3) negatywne oddziaływanie tendencji regionalizacyjnych na wzajemne powiązania.

Skomplikowana historia stosunków gospodarczych między Japonią i Chinami znajduje swoje odzwierciedlenie również w prowadzonej wobec siebie polityce handlowej²¹. Ogólnoświatowa tendencja do zawierania preferencyjnych porozumień handlowych z wybranymi krajami wykazywana była zarówno przez Japonię, jak i Chiny, niemniej dotychczas strony nie miały determinacji, by zawrzeć dwustronne porozumienie między sobą. Ze względu na to, iż przed rokiem 2000 trudno znaleźć ważne bilateralne inicjatywy ekonomiczne, okres nowego stulecia można uznać za pewien postęp w tej dziedzinie. Jednak patrząc na liczbę oraz efekty podejmowanych przedsięwzięć, trudno ocenić je jako przełomowe. W kwietniu 2002 r. ustanowiono Japońsko-Chińskie Konsultacje ds. Partnerstwa Gospodarczego²². Celem tej inicjatywy jest na tyle wczesne wskazywanie możliwych obszarów spornych, by zapobiegać ewentualnym konfliktom gospodarczym. Dodatkowo porozumienie ma wzmacniać wzajemnie komplementarne stosunki ekonomiczne. Drugą inicjatywą było ustanowienie w 2007 r. Japońsko-Chińskiego Dialogu Gospodarczego na wysokim szczeblu. Wyrażane są tutaj poglądy dotyczące zwiększenia wzajemnej wymiany i współpracy w zakresie handlu, inwestycji i ochrony praw własności intelektualnej. Trzecia inicjatywa, która miała miejsce po roku 2000, była prowadzona w rozszerzonej formule, a mianowicie w ramach trójstronnej

¹⁹ *OECD Economic Outlook* no 84, October 2008, s. 89.

²⁰ Szerzej na ten temat: *OECD Economic Surveys: Japan*, 2008, vol. 4, s. 24 i nast.

²¹ Na temat aktualnych relacji politycznych między Japonią i Chinami zob. np. P.J. Smith, *China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia*, “Asian Affairs: An American Review”, Winter 2009, vol. 35, issue 4.

²² *Trade Policy Review. Japan. Report by Japan*, WT/TPR/G/211, 14 January 2009, s. 17.

współpracy między Japonią, Chinami i Koreą Południową. Od 2001 r. naukowcy z tych trzech krajów prowadzą badania nad skutkami ewentualnego powstania trójstronnego porozumienia o wolnym handlu²³. W listopadzie 2007 r. przedstawiono raport, w którym wskazywano pozytywne skutki takiego porozumienia dla uczestniczących krajów i zagrożenia dla krajów trzecich. O niewielkim praktycznym znaczeniu tej inicjatywy świadczy brak bezpośredniego zaangażowania przedstawicieli rządów, którzy uczestniczą w projekcie jedynie jako obserwatorzy²⁴. Przedstawione powyżej instytucjonalne związki Japonii z Chinami wskazują, że w ramach polityki handlowej ważniejsze były inicjatywy multilateralne oraz negocjacje podejmowane z innymi partnerami handlowymi.

Z punktu widzenia wymiany handlowej między Japonią i Chinami dwa aspekty rokowań multilateralnych i bilateralnych mają zasadnicze znaczenie. Po pierwsze, w grudniu 2001 r. Chiny stały się pełnoprawnym członkiem Światowej Organizacji Handlu, co oznaczało, że pozostająca do tej pory poza kontrolą duża część handlu międzynarodowego objęta została regulami multilateralnymi. Akcesja Chin przyniosła więc korzyść społeczności międzynarodowej w postaci swoistego nadzoru nad handlem coraz silniejszej gospodarki świata, ale wpłynęła również na wzrost obrotów handlowych samych Chin. Jak podaje JETRO, w latach 1996-2001 średni roczny wzrost obrotów handlowych Chin (eksport i import łącznie) wyniósł 12%, natomiast po akcesji, w latach 2002-2007, wzrósł do 28,5%²⁵. Znaczna część wzrostu obrotów realizowana była z Japonią wskutek zmniejszenia barier handlowych.

Drugim obszarem, który oddziaływał na wzajemne powiązania handlowe, było rosnące zaangażowanie stron w bilateralne porozumienia handlowe. Jest to czynnik, który miał niekorzystny wpływ na wzajemne obroty partnerów, ponieważ zarówno Japonia, jak i Chiny angażowały się w rozmowy liberalizacyjne z innymi krajami, ale nie ze sobą²⁶. Preferencyjne traktowanie wybranych partnerów kreuje handel wewnątrz porozumień, dyskryminując kraje trzecie. Ponadto negatywne oddziaływanie tego czynnika jest tym większe, im większa część handlu danego kraju dokonuje się w ramach porozumień preferencyjnych. W przypadku Japonii udział eksportu do krajów, z którymi już funkcjonowały, były podpisane lub negocjowane porozumienia wynosił w 2007 r. 27,7% całkowitego eksportu i 42,6% importu²⁷. W związku z tym dyskryminacyjne oddziaływanie porozumień o wolnym handlu Japonii na jej powiązania z Chinami jest stosunkowo duże. Jeżeli wziąć pod

²³ Tamże, s. 22.

²⁴ *Trade Policy Review. China. Report by the Secretariat*, WT/TPR/S/199, 21 May 2008, s. 35.

²⁵ 2008 JETRO White Paper..., s. 101.

²⁶ Lista partnerów takich porozumień wskazuje, że zarówno Japonia, jak i Chiny preferują porozumienia z bliskimi geograficznie krajami Azji i Pacyfiku. Poza krajami azjatyckimi Japonia podpisała porozumienia z Chile i Meksykiem. *WTO Regional Trade Agreements Information System*, <http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx> (20.03.2009).

²⁷ 2008 JETRO White Paper..., s. 117.

uwagę, że w coraz większym stopniu również Chiny angażują się w procesy regionalizacji oraz przy założeniu, że nie powstanie szybko preferencyjne porozumienie Chiny-Japonia, rozwój regionalnych porozumień o handlu będzie miał rosnący niekorzystny wpływ na wzajemne obroty Chin z Japonią.

4.3. Zagraniczne inwestycje bezpośrednie podejmowane przez przedsiębiorstwa japońskie w Chinach

Boom zagranicznych inwestycji bezpośrednich, który miał miejsce od lat 90. XX wieku, nie pozostawał bez wpływu na handlowe powiązania Japonii z Chinami. Chiny stały się, obok Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii czy Holandii, głównym miejscem lokowania inwestycji produkcyjnych na świecie. Najważniejsze motywy, którymi kierują się inwestorzy, to potencjał wzrostu rynku oraz niskie koszty pracy. Poza sprzedażą produkcji wytworzonej na rynkach lokalnych, w wielu przypadkach Chiny służą zagranicznym inwestorom jako platforma eksportowa. Niższe koszty produkcji powodują, że inwestycje w Chinach mają zdecydowanie proeksportowy charakter, ponieważ za niemal połowę chińskiego eksportu odpowiadają filie zagranicznych korporacji²⁸. Analogiczne motywacje kierowały działaniami menedżerów przedsiębiorstw japońskich, przy czym w tym przypadku stosunkowo duża część produkcji filii japońskich trafiała z powrotem na rynek japoński. Szczególnie wyraźnie widać to w produkcji maszyn zastosowania ogólnego i maszyn precyzyjnych. W obu przypadkach ok. 50% produkcji chińskich filii korporacji japońskich trafiało na rynek japoński²⁹. Można zatem stwierdzić, że wymiana handlowa Japonii i Chin była determinowana wielkością bezpośrednich inwestycji Japonii w Chinach. Jeżeli w badanym okresie, po 2000 r. inwestycje japońskie rosły systematycznie, to skutkiem tego wzrastały również obroty handlowe między Japonią i Chinami. W 2000 r. napływ japońskich ZIB do Chin wyniósł 0,9 mld USD, a od 2004 do 2007 r. regularnie przekraczał 6 mld USD³⁰.

5. Wnioski

Przedstawiona analiza rozwoju powiązań handlowych między Japonią i Chinami pozwala sformułować wnioski dotyczące głównych tendencji we wzajemnej wymianie oraz wskazać na podstawowe w analizowanym okresie czynniki zmian.

²⁸ K.C. Fung, H. Iizaka, A. Siu, *Japanese Direct Investment in China and Other Asian Countries*, HIEBS Working Paper no 1052, University of Hong Kong, December 2002, s. 16.

²⁹ Tamże, s. 17.

³⁰ Por. P. Pasierbiak, *Miejsce Unii Europejskiej w zagranicznej ekspansji gospodarczej Japonii*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008, s. 288.

1. W całym analizowanym okresie 2000-2008 import Japonii z Chin przewyższał jej eksport do tego kraju, co implikowało stosunkowo duży (jak na Japonię) deficyt w bilansie handlowym Japonii.

2. Wzrost wartości strumieni eksportu i importu spowodował wzrost wzajemnego znaczenia handlowego krajów dla siebie: zarówno Chiny dla Japonii, jak i Japonia dla Chin są najważniejszymi źródłami zaopatrzenia, a także zajmują czołowe pozycje jako rynki eksportowe.

Struktura towarowa obrotów zmienia się z korzyścią dla Chin. Rośnie udział w jej eksporcie towarów z grup traktowanych jako nowoczesne (SITC 7), spada natomiast znaczenie grup o niskim poziomie zaawansowania technologicznego (SITC 0-4).

Podstawowym czynnikiem sprzyjającym wymianie handlowej była dobra koniunktura gospodarcza panująca na świecie, w Chinach oraz w Japonii. Wzrost popytu w Chinach i Japonii sprzyjał rozwojowi wzajemnych powiązań między bliskimi geograficznie krajami. Załamanie koniunktury oraz silne spowolnienie gospodarek z przełomu 2008 i 2009 r. zdecydowanie pogorszyło uwarunkowania bilateralnego handlu Japonii i Chin i wpłynęło jednocześnie na spadek wzajemnych obrotów.

Najważniejszym elementem polityki handlowej, mającym pozytywny wpływ na wzajemne obroty handlowe Japonii i Chin, była multilateralna liberalizacja handlu, natomiast negatywnie oddziaływał wzrost tendencji regionalizacyjnych w gospodarce światowej oraz nieudolne próby podejmowania inicjatyw dwustronnych.

Literatura

2008 JETRO White Paper on International Trade and Foreign Direct Investment, JETRO, Tokyo 2008.

Azja-Pacyfik. Obraz gospodarczy regionu, red. B. Drelich-Skulska, AE, Wrocław 2007.

Białowąs T., Mucha-Leszko B., *Rozwój powiązań handlowych i inwestycyjnych Japonii i Stanów Zjednoczonych*, [w:] *Współczesna gospodarka światowa. Główne centra gospodarcze*, red. B. Mucha-Leszko, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2005.

Fung K.C., Iizaka H., Siu A., *Japanese Direct Investment in China and Other Asian Countries*, HIEBS Working Paper no 1052, University of Hong Kong, December 2002.

International Trade by Commodities Statistics Japan – SITC Rev. 2 vol. 2007 release 01.

International Trade Statistics 2001, World Trade Organization, Geneva 2001.

International Trade Statistics 2008, World Trade Organization, Geneva 2008.

Japan's International Trade in Goods (Monthly) 2008, JETRO, www.jetro.go.jp/en/reports/statistics (16.03.2009).

JETRO News and Press Releases. 26th February 2009. *Japan-China Trade in 2008 Declined in 4th Quarter; Likely to Drop in 2009*, www.jetro.go.jp/en/news/releases/20090226450-news (1.03.2009).

Lamy underscores Doha Round benefits for Japan, 25 lutego 2009 r., www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl116_e.htm (17.03.2009).

Ministry of Finance. What's New 25th March 2009, www.mof.go.jp/english/whatsn.htm (26.03.2009).
OECD Economic Outlook no 84, October 2008.

- OECD Economic Surveys: China*, 2005, vol. 13.
- OECD Economic Surveys: Japan*, 2008, vol. 4.
- Pasierbiak P., *Miejsce Unii Europejskiej w zagranicznej ekspansji gospodarczej Japonii*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008.
- Smith P.J., *China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia*, "Asian Affairs: An American Review", Winter 2009, vol. 35, issue 4.
- Trade Policy Review. China. Report by the Secretariat*, WT/TPR/S/199, 21 May 2008.
- Trade Policy Review. Japan. Report by Japan*, WT/TPR/G/211, 14 January 2009.
- World Economic Outlook Update*. 28th January 2009, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/update/01/index.htm> (17.03.2009).
- World Economic Outlook, October 2008*, International Monetary Fund, Washington 2008.
- World Trade Report 2008*, World Trade Organization, Geneva 2008.
- WTO Regional Trade Agreements Information System*, <http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx> (20.03.2009).
- WTO Statistics Database*. Country Profiles: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=CN,JP> (18.03.2009).

CONTEMPORARY TENDENCIES IN TRADE DEVELOPMENT BETWEEN JAPAN AND CHINA

Summary

The author of the article analyzes trade development in goods between Japan and China since 2000. The main tendencies were identified: a dynamic growth of trade in value terms, a continuous Japanese trade deficit with China and an improvement in a commodity structure of Chinese exports to Japan. The main factors of trade development were also indicated. These were: an economic conjuncture in the world economy, in China and Japan; partners' trade policies and direct investments in China by Japanese TNCs. A current trend in trade development was reversed at the end of 2008, when mutual exports and imports started to show a regression. The most serious economic slowdown since the Second World War makes the prospects of trade between Japan and China gloomy.